

Daginstitutionsarbejde og pædagogisk faglighed

Skrevet af: **Kirsten Gunvor Løth** | Offentliggjort: 15. juni 2012

Hvad og hvem

I foråret udkom bogen *Daginstitutionsarbejde og pædagogisk faglighed*. Den er skrevet af Annegrethe Ahrenkiel, Birger Steen Nielsen, Finn Sommer, Camilla Schmidt og Niels Warring. De er alle ansat på Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning ved Roskilde Universitet.

Helt overordnet er bogen en analyse af daginstitutionernes tilstand som samfundsmæssige institutioner og af den pædagogiske fagligheds tilstand. Forfatterne forsøger med en analyse af selve daginstitutionsarbejdet at underbygge deres tese om, at daginstitutionerne er i krise og pædagogfagligheden ligeså. Bogen er et forsøg på at understrege behovet for en anden vej. Denne anden vej har efter deres mening en udvikling af den pædagogiske faglighed som sit omdrejningspunkt.

Analyse af daginstitutionsarbejdet

Bogens empiriske grundlag bygger på et samarbejde med to daginstitutioner, hvor forfatterne, udover individuelle interviews med pædagogerne^[1] og lederen i institutionerne, har foretaget observationer af arbejdet. Sidst men ikke mindst har de overværet forskellige typer møder både i og udenfor institutionen (personalemøder, bestyrelsesmøder og møder med områdeledelsen).

Disse observationer og interviews danner grundlag for det forfatterne kalder "værkstedsarbejdet". Værkstedsarbejdet var en dialog mellem forfatterne og pædagogerne med udgangspunkt i forfatternes observationer og interviews. Værkstedsarbejdet bestod i korte træk af en fælles refleksion over, hvorfor vi har daginstitutioner og hvad pædagogerne vil med deres arbejde. Sluttelig skulle pædagogerne beskrive og reflektere over situationer, de havde oplevet som hhv. svære og vellykkede. Intentionen med værkstedsarbejdet var at bringe en samfundsmæssig horisont ind over pædagogernes refleksioner over arbejdet, for at undersøge den pædagogiske fagligheds latente og forsømte potentialer.

Grunden til, at forfatterne har valgt at tilrettelægge deres empiriske grundlag således er, at pædagogisk arbejde helt grundlæggende er en sammenblanding af praktisk arbejde og refleksion over det.

Bogen er med udgangspunkt i selve daginstitutionsarbejdet en undersøgelse og analyse af, hvad der sker med daginstitutionsarbejdet og den pædagogiske faglighed. Analysen viser hvorledes neoliberalistiske virksomhedsmodeller opløser daginstitutionerne som samfundsinstitutioner, der er forpligtet på en almen socialisationsopgave, og omdanner dem til servicetilbud, der leverer en ydelse til en gruppe (for)brugere. Daginstitutionernes almene dannelsesopgave i forhold til børnene som fremtidige samfundsborgere er gledet i baggrunden til fordel for en kompetencedagsorden, hvor børnene primært betragtes som fremtidig arbejdskraft og kommende konsumenter. Øverst på denne nye dagsorden står læring (viden) og barndommen og livet i daginstitutionerne er hermed formelt reduceret til at være én lang skoleforberedelse.

I takt med opløsningen af daginstitutioner som *et tredje* (ikke skole, ikke familie), et begreb forfatterne introducerer, har den pædagogiske faglighed også forandret sig. Neoliberale styringsdagsordner har udsat daginstitutionerne for et enormt dokumentationspres. Kravet om at dokumentere den pædagogiske praksis i de pædagogiske læreplaner og målingen af børns kompetencer ved eksempelvis sprogtest er tydelige eksempler på, hvordan neoliberalismen udsætter

daginstitutionsarbejdet for en standardisering med henblik på at kunne sammenligne og dermed effektivisere (læs: opløse) daginstitutionerne.

Da pædagoger ikke er en særlig faggruppe med en speciel evne til at gå upåvirket gennem så massive en omstilling i krav, har pædagogfagligheden følgelig også forandret sig. Pædagogernes opmærksomhed i det pædagogiske arbejde er i højere grad end tidligere rettet mod aktiviteter, der kan dokumenteres og måles. Samtidig er den basale omsorgsopgave – det forfatterne kalder *det fagligt upåagtede* – ikke forsvundet ud af daginstitutionerne. Der er ikke længere sammenhæng mellem de krav pædagoger stilles overfor og den opgave, der skal løses i daginstitutionerne, og det stiller det pædagoger i et enormt krydspres. Deri består opløsningen af daginstitutionerne som samfundsmæssige institutioner og dette er temaet i bogens *Indledning* og *Første Del*.

Det fagligt upåagtede og "metoder der virker"

I bogens *Første Del* er begrebet *sammenhæng* altså centralt og det bliver et gennemgående tema i resten af bogen. Sammenhæng på både mikro- og makroniveau. Opgaven i daginstitutionerne går på mikroniveau ud på at skabe sammenhæng i børns og forældres liv. På makroniveau er opgaven at skabe sammenhæng på samfundsniveau, således at 'de voksne' kan passe deres arbejde.

Det andet centrale begreb, som træder frem i bogens *Anden del*, er *det fagligt upåagtede*. Dette begreb har en tæt relation til det at skabe *sammenhæng*. Det fagligt upåagtede er aktiviteter/handlinger/situationer, som fylder meget i daginstitutionslivet (modtagelse af børn, bleskift, putning etc) og er hele grundlaget for at kunne skabe sammenhæng i daginstitutionsarbejdet og -livet. Paradoksalt nok agtes lige præcis disse sammenhængsskabende aktiviteter af pædagoger ikke lige så højt, som de "særlige pædagogiske aktiviteter" (rytmik- og kreaforløb, særlige ture etc.).

Især denne *Anden del* af bogen er for en praktiker som mig interessant. Jeg slugte afsnittet og de af forfatterne udvalgte hverdagsscener og analysen af dem. Det er her værd at bemærke, at bogen ikke er bygget kronologisk op, således at forstå, at der er en beskrivelse af hverdagsscener med en efterfølgende analyse. Forfatterne formår på formidabel vis efter bogens *Indledning* og *Første del* at dykke ned i praksiseksempler for derefter at løfte sig op i helikopterperspektiv, samtidig med at de inddrager forskellige teoretikere. Det gør at analysen af arbejdet bliver genkendelig og let forståelig, samtidig med at jeg fik oplevelsen af at have optaget ny viden.

I analysen fremhæver forfatterne tre grundlæggende dimensioner af daginstitutionsarbejdet: *Det fagligt upåagtede, arbejdets kollektive karakter og arbejdet som personligt*.

Jeg trækker her *det fagligt upåagtede* frem, fordi det hænger tæt sammen med den kompetencedagsorden, der hersker i daginstitutionerne og samfundet generelt. Den del af arbejdet pædagogerne agter, er de aktiviteter, der kan hænges op på en lærings- og vidensdagsorden. Aktiviteter, der "bare" får dagen til at hænge sammen er fagligt upåagtede og glider dermed i baggrunden af pædagogernes opmærksomhed. Det er i mine øjne en farlig tendens, fordi alt hvad der glider ud af pædagogernes opmærksomhed, går fri af et kritisk blik. Det kritisk reflekterende blik er netop, hvad der skal sikre faglighed og kvalitet i daginstitutionerne.

Til gengæld agter pædagogerne den del af arbejdet, der passer ind i kompetence- og vidensdagsordenen. Forfatterne påpeger meget rigtigt her, at pædagogikken reduceres til aktiviteter, der er meget voksenstyrede – der er i bogen rigtig gode eksempler på, at det ikke bare er voksenstyrede aktiviteter (dem er der som sådan ikke noget i vejen med) men aktiviteter der er gået under navnet "metoder der virker". Det reflektive kritiske blik udgrænses og i stedet træder meget rigide teknikker til at lære børn noget bestemt. Der er ingen tvivl om, at børn lærer noget lige meget, hvor de gebærder sig. Det interessante spørgsmål er, hvad lærer de? Kunne man forestille

sig, at når pædagogikken reduceres til "metoder der virker", så udgrænses de børn, der har svært ved den meget stive form? Kunne man forestille sig, at netop de børn lærer, at deres potentiale sjældent er interessant eller relevant for andre?

På vidensdagsordenen står altså på den ene side "metoder der virker" og på den anden "det kritiske refleksive blik". Lige som der er en tendens til at skelne mellem "forskningsbaseret viden" og "erfaringsbaseret viden". Forfatterne understreger den tendens til abstrakt modstilling der er mellem erfarings- og forskningsbaseret pædagogik. Som om det er to former for viden, der dog tilhører samme orden, og som i øvrigt bare skal sammenføjes. Der hvor jeg kommer fra, kalder vi det at bruge den teoretiske viden i praksis.

Forfatterens pointe er her, at de to vidensformer tilhører to forskellige ordener og at det ikke giver mening at lave et videnshierarki, hvor forskningsviden står over erfaringsbaseret viden. Gør man det underkendes kvaliteten af erfaringsbaseret viden. Omvendt kan man heller ikke ophøje den erfaringsbaserede viden til noget helligt, hvor al praksis er bedre end den bedste forskning. Forfatterne understreger altså her, at de to former for viden tilhører forskellige former for orden og at det er abstrakt at modstille dem hinanden.

Et kritisk blik på professionsstrategien

Det, at daginstitutionerne som samfundsinstitutioner er i opløsning består i, at der er et gebommerlig stort modsætningsforhold mellem det der sker i daginstitutionsarbejdet og den måde pædagoger bliver styret på. Dette modsætningsforhold efterlader pædagogerne som faggruppe i et defensivt vakuum. Et vakuum hvor man i bestræbelserne på at etablere sig som profession og genvinde tabt terræn (myndighed og autonomi) har akademiseret uddannelsen til at være en bacheloruddannelse og BUPL som faglig organisation har lanceret *professionsstrategien*.

Professionsstrategiens perspektiv er, at uddannelse konstituerer den pædagogiske faglighed. Derfor får jeg som modstander af professionsstrategien jævnlige skudt i stilletterne, at jeg er modstander af uddannelse. Dette er dog en falsk antagelse og helt skæv præmis at diskutere professionsstrategi på. En kritik af professionsstrategien er bare en tør konstatering af, at uddannelse ikke sikrer faglighed. Det gælder alle fag og det ved hele byen.

Forfatterne stiller sig meget kritisk overfor professionsstrategien og formulerer sig i skarpe vendinger. Hvis der findes sandheder i dette liv, så er følgende en af dem: Det er i relation til den pædagogiske praksis, at den pædagogiske faglighed konstitueres.

Som modstander af professionsstrategien er man som sagt - og jeg gentager - *ikke* modstander af uddannelse. Til gengæld er man modstander af et hierarkisk og meget individorienteret blik på daginstitutionsarbejdet. Hierarkisk i betydningen "pædagoger er i kraft af deres uddannelse dygtigere end medhjælperen". Individorienteret i betydningen "pædagogen laver noget andet end medhjælperen". Det er ikke andet en 14 dage siden jeg hørte Camilla Wang, dekan ved professionshøjskolen, sige, at fremtidens daginstitutioner bør have en skarpere opgavedeling mellem de uddannede og de ikke-uddannede. Altså skal pædagoger fremover i højere grad planlægge, evaluere og dokumentere det pædagogiske arbejde. Medhjælperne skal udføre arbejdet - være sammen med børnene. Dette udsagn er i mine øjne en direkte udløber af professionsbestræbelserne.

Netop fordi daginstitutionsarbejdet har en så grundlæggende kollektiv karakter, som bogens analyse viser, giver det ifølge forfatterne (og undertegnede) ikke mening at lave en skarp og hierarkisk opgavedeling mellem de faggrupper, der varetager daginstitutionsarbejdet. Fagligheden konstitueres i evnen til kollektivt at kunne reflektere over egen og andres praksis. Det ville være groft og direkte chauvinistisk at påstå, at den ikke-uddannede del af en personalegruppe ikke evner dette. Ikke desto mindre møder jeg ofte den holdning, at pædagogerne i daginstitutionen har et

særligt ansvar, som pædagogmedhjælperne ikke har. I mine øjne er vi alle (mere eller mindre) ansvarlige voksne, der varetager en meget vigtig samfundsmæssig opgave. De mest ansvarlige er dem, der evner at forholde sig kritisk til praksis og det er i mine øjne ikke en særlig evne, der er forbeholdt pædagogerne eller som sikres gennem uddannelse.

Trangen til handling

Som praktiker er jeg meget handlingsorienteret. Hele grundlaget i mit pædagogiske arbejde bygger på samme principper som bogen - observationer af børn, analyse og refleksion over praksis, som munder ud i handling. Bogen giver mig med sine interessante observationer og skarpe analyse lyst til med det samme at handle og gøre og forandre. Jeg havde derfor set frem til bogens afslutning - de sidste tredive sider, der forhåbentlig ville give mig handleanvisninger og konkrete eksempler på, hvordan vi kommer videre herfra. Indrømmet, det var ønsket om et quick fix, det drev mig frem til bogens afslutning.

Forfatterne opsummer ved at sige, at en udvikling og styrkelse af den pædagogiske faglighed sammen med et nyt syn på daginstitutioner som 'commons' (et fællesgode) bør være grundlaget for "en anden vej". I grundlaget for denne anden vej er reproduktionen af livssammenhæng omdrejningspunktet. Denne noget overordnede afslutning efterlod mig med en tom følelse, der efterhånden blev overtaget af afmagt og handlingslammelse. Hvad gør vi nu?

Jeg blev noget skuffet over en i mine øjne overordnet og til tider flyvsk afslutning stort set uden konkrete eksempler på handling efter den skarpe analyse. Det ærgrer mig, at forfatterne i deres anvisninger til "en anden vej" ikke - som det ellers er tilfældet i resten af bogen - kan dykke ned på et konkret og praksisorienteret niveau, for derefter at løfte sig op i helikopterperspektiv. Der er i diskussionen om daginstitutioner som et fællesgode tilløb til enkelte dyk, men de forbliver på et noget overordnet plan.

Det skal dog siges, at samtidig med, at jeg fyldtes af en snert af afmagt og handlingslammelse, så ville min hjerne ikke lægge bogen fra sig. Når jeg mødte på arbejde begyndte jeg at tænke store tanker om hvorfor vi voksne er her, hvad vores opgave er og hvordan vi bør løse den. Tanker, der sjældent er hverken plads eller tid til i min praksishjerne. Især kredsede tankerne om det at skabe sammenhæng i de små menneskers liv og at det faglige kollektiv var grundlaget for at kunne løse opgaven på nogenlunde tilfredsstillende vis. Tanker jeg delte med de andre voksne på min stue. Tanker som blev modtaget med kyshånd og som gav os anledning til kollektivt at reflektere over daginstitutioner på et samfundsmæssigt plan. Vi blev dog hurtigt afledt af de 22 børn, der tilsyneladende mente, at det ville være sjovere, hvis vi kom med ud på legepladsen i stedet for at stå dér i garderoben.

Det, at min praksishjerne ikke ville slippe bogen har efter nogen tid fået mig til at konkludere, at bogen trods alt er lige præcis det quick fix, jeg og mange andre har brug for. Der er lige præcis brug for, at pædagogerne i daginstitutionerne får en indsprøjtning, der gør dem høje på store tanker. Problemet er, og det påpeger forfatterne også, at der sjældent (for ikke at sige aldrig) bliver stillet et sådant rum til rådighed for pædagogerne.

Bogen kan med sine meget genkendelige observationer og skarpe analyse af dagstitutionsarbejdet være lige præcis den saltvandsindsprøjtning det dehydrerede pædagogiske område tørster efter. Derfor et dette ikke bare en boganmeldelse, men også en boganbefaling. Det store og interessante spørgsmål er, om saltvandsindsprøjtningen på den lange bane ruster personalet til handling.

Personligt har jeg viftet med bogen overalt, hvor jeg har kunnet komme til det. Det har resulteret i, at vi i områdebestyrelsen i min fagforening har bestilt bogen, så vi i nærmeste fremtid kan drøfte, hvordan vi som fagforening kan kvalificere debatten om fremtidens daginstitutioner. Dernæst har

jeg tænkt mig at udsætte alle mine fremtidige studerende for bogens *Anden del*, der spørger: "Hvad er daginstitutionsarbejde og pædagogisk faglighed?"

Følelsen af afmagt og handlingslammelse er stærkt aftagende og erstattet af, omend små så dog, handlinger.

[i] Når jeg i det følgende taler om pædagogerne er det synonymt med det pædagogiske personale, som omfatter både uddannede pædagoger, medhjælpere og praktikanter. Dette gør forfatterne også i bogen.